

žen. Uvedla, že má-li rodina v dnešní neustále se vyvíjející společnosti plnit své funkce, musí k tomu mít prostředí, správně vyřešený a vybavený byt a dobré vybavení sídliště. V souvislosti se stoupající tendencí využívat volný čas pro regeneraci sil, kulturu a jiné aktivity tohoto druhu, a nikoli pro domácí práce, budou stoupat i požadavky na dokonalejší vybavení bytů i sídlišť. Proto je nutné již dnes připravit komplexní výzkum, který by postihl specifické potřeby lidí žijících jednak ve městech, jednak na venkově.

Výzkum by měl probíhat ve třech etapách:

I. etapa — rozborová

— rozbor současného stavu a současných požadavků z hlediska vědních oborů týkajících se dané problematiky;

II. etapa — konečná

— návrh možnosti a způsobu řešení jednotlivých problémů (analyzovaných v I. etapě) na úrovni předpokládaného vývoje v dalších letech;

III. etapa — experimentální

— ověření návrhů experimentálního vybavení, vycházejících ze závěrů prvních dvou etap a zkušeností v jiných vyspělých zemích.

Ve všech třech etapách je třeba zabývat se činnostmi vykonávanými v domácnosti a souvisejícími s jejím chodem, právě tak jako službami.

Cílem výzkumu by mělo být stanovení norem pro vybavení domácností v rámci bytu a služeb sídlišť.

* * *

K předneseným referátům i k celé náplni semináře se rozvinula živá a plodná diskuse, svědčící jak o naléhavosti problému, tak o odborném zájmu účastníků. Byla přednesena řada podnětných diskusních příspěvků na téma přednosti socialistického řešení, jednotné interpretace pojmů, vývoje vědomí ženy, feminizovaných profesí, stylu bydlení, organizace služeb, změněné role otce, výchovy dalších generací, manželského soužití starých partnerů, významu citových vztahů v rodině, vnitřní rodinné interakce, potřeby rodičovství a opakovaně na téma sladění tří funkcí ženy.

Všechny referáty a diskusní příspěvky ukázaly, že problematika žen se stává otázkou celospolečenskou, což je ostatně v souladu se stanicou a vládní politikou. Seminář splnil cíl, který byl při jeho zahájení vytyčen. Zmapoval problematiku, rozšířil vzájemnou informovanost a vytvořil předpoklady pro to, aby se závěry výzkumů dostaly tam, kam patří, totiž k těm činitelům společenské praxe, kteří je mohou realizovat a současně zpětně ovlivňovat orientaci výzkumných aktivit.

Eva Bártová

Sociálně zdravotní změny, k nimž dochází po penzionování pracovníků, a jejich vliv na dekompenzaci zdravotního stavu

V Experimentálním gerontologickém centru při prvním interním oddělení Thomayerovy nemocnice v Praze-Krči byla dokončena první etapa výzkumu sociálně zdravotních změn, k nimž dochází po penzionování, a jejich vlivu na dekompenzaci zdravotního stavu pracovníků.

Cílem celého výzkumu je postižení příčin zdravotních změn a zjištění změn ve funkční kapacitě jedinců v závislosti na změnách sociálně ekonomických, sledování subjektivních postojů k vlastnímu stárnutí a jejich vlivu na zdravotní stav i psychické rozpoložení, jejich promítnutí do aktivit, zájmů a potřeb stárnoucích lidí. Výzkum je projektován jako empiricko-teoretický longitudinální výzkum a je v něm sledován vztah mezi řadou objektivně zjištěných a verifikovatelných komponent zdravotního, psychického i sociálního charakteru a subjektivním hodnocením těchto komponent respondentem. Je výrazně orientován na sociálně zdravotní praxi a prevenci danou potřebami zdravotnictví v Československu a jeho perspektivním cílem je ověření hypotéz o příčinách rychlejší či pomalejší regrese a dekompenzace. Zároveň má ověřit metody, techniky a funkční testy i ergonomického charakteru, které mají význam pro potřeby zdravotnictví. Výsledky by měly být perspektivně podkladem pro stanovení norem, parametrů zdravotně sociálního kvocientu stárnutí a první fázi umožňující vypracování tohoto kvocientu.

Výzkum se provádí v závodě slaboproudé elektrotechniky, který je kvalifikační i věkovou strukturou svých zaměstnanců, charakterem výroby i inovacemi v oblasti techniky a sociálních vymožeností typický (ve smyslu průměrný) pro sledované průmyslové odvětví. Výběrový soubor tvoří všichni zaměstnanci odcházející v průběhu přístích dvou let do penze. Sledování jedinci jsou tři dny hospitalizováni a je u nich provedena zevrubná zdravotní prohlídka, zaměřená především na funkční stav srdce, oběhu krevního, respirační soustavy a ledvin z hlediska jejich adaptačních schopností. Současně je provedeno psychologické vyšetření paměti, neurotičnosti pacienta, reakčního času a pozornosti pomocí koncentračně výkonového testu. Pomocí písemných projekčních testů, dotazníku a hloubkového interview jsou zjišťovány respondentovy aspirace, postoje, sociální kontakty a satisfakce v sledovaných oblastech a promítnutí těchto faktorů do objektivního i subjektivně pocífovaného zdravotního stavu. Současně respondent provádí na pětidimenzionální škále čistě subjektivní hodnocení svého zdravotního a psychického stavu a sociálního statusu.

Výzkum má celkem čtyři fáze, z nichž první, realizovaná na podzim roku 1971, je předmětem tohoto sdělení. Autofi projektu vycházeli z předpokladu, že jedinec je ovlivňován především společensko-ekonomickými podmínkami, v nichž žije, a v jejich rámci především svým vztahem k výrobním silám

a prostředků, tedy svým postavením v pracovním procesu. V tomto pracovním procesu je hodnocen a je mu pracovním kolektivem přidělována určitá sociální pozice, a to nejen jako subjektu, ale i jako představiteli určité sociálně věkové skupiny. S tímto hodnocením se jako subjekt více méně identifikuje a je tím ovlivňováno i jeho sebehodnocení.

Proto byl v první fázi longitudinálního šetření proveden výzkum postojů osazenstva závodu vůči stárnoucím pracovníkům pomocí dotazníku s řadou otevřených otázek, s řadou projekčních otázek a sémantickým diferencialem zjišťujícím postoje a hodnocení stárnoucích pracovníků v dimenzi přátelství, kvalifikace a image stáří.

Výběrový soubor tohoto šetření (308 respondentů) byl reprezentativní pro složení zaměstnanců závodu dle věku, kvalifikace i dle typu různých pracovních provozů. Z výsledků vyplývá, že staří zaměstnanci nejsou v práci izolováni, ani podceňováni. 61 % respondentů s nimi pracuje přímo na jednom pracovišti a téměř 59 % odpovědělo, že se s nimi dobře snáší. Jen 8 % respondentů jsou stárnoucí pracovníci buď zcela lhostejní, nebo přiznávají, že se s nimi nesnáší. Po pracovní stránce nejsou staří lidé v závodech podceňováni, jen 10,65 % dotazovaných (převážně lidé s velmi nízkou vlastní kvalifikací, pracující v plně automatizovaných provozech) se domnívá, že na jejich zaměstnávání doplácí ostatní pracovníci kolektivu.

Přestože v jiných vztazích se neprokázalo pohlaví respondentů jako významný diferenciační faktor, objevilo se v souvislosti s hodnocením pracovního výkonu. Ženy významně více podceňovaly své starší spoluprástnánce, což patrně souvisí i s otázkou jejich vlastní kvalifikace.

Postoje k zdravotnímu stavu nepotvrdily obvyklé hypotézy. Více než polovina odpovídajících (53,24 %) považuje zdravotní stav starých spolupracovníků za dobrý, tj. takový, jako je stav ostatních, a 3 % dokonce za lepší, než je stav ostatních. 29,21 % je přesvědčeno, že tito pracovníci mají dokonce méně absencí než ostatní.

Na rozdíl od výsledků v řadě zahraničních výzkumů byli stárnoucí zaměstnanci nejkladněji hodnoceni ve sféře kvalifikace, a to signifikantně více od mladších věkových skupin do 30 let. U 69 % respondentů se v oblasti kvalifikace a pracovní zručnosti neobjevily vůbec žádné záporné asociace vůči stárnoucím.

Negativní hodnocení se však objevilo v oblasti mezilidských vztahů a celkového image stáří, přestože konkrétní staří lidé přímo z pracoviště byli hodnoceni odlišně (kladně). Více než 62 % respondentů obecně hodnotilo staré lidi (ne své spolupracovníky) záporně: nemají zájem se s nimi přátelit, vyhýbají se jim a domnívají se, že staří lidé jsou duševně nevyrovnaní; doporučují, aby se neexponovali, odpovídali a pasivně očekávali pomoc od ostatních; v stáří vidí sociální degradaci. Jak vyplývá z typologie na podkladě trojdimenzionálních projekčních testů, jen 4,12 % respondentů spojuje fakt stáří

s výrazně kladnými asociacemi. Absolutní většina (59 %) hodnotí stáří spíše negativně.

Obsahová analýza otevřených otázek a sémantického diferenciatu naznačuje, že v obecných postojích převládá soucit se starými lidmi (33 %), strach před vlastním stářím (38,33 %) a výrazné negativní asociace se stářím v oblasti existenciální, pocit marnosti, nechuf myslet na tuto fázi života a strach z osamocení ve stáří. U věkově mladších skupin se častěji objevuje snaha starým lidem pomoci. Jinak je však osobní snaha pomoci uváděna podstatně méně často než požadavek, aby stát zasáhl.

Pracovníci Experimentálního gerontologického centra chtějí dále zjišťovat stupeň vědomého či podvědomého ztotožnění se starých lidí s těmito názory a postihnout jejich vliv na subjektivně pocíťovaný zdravotní stav stárnoucích.

Nina Matulová

Mládež ve světle sociologických výzkumů v ostatních socialistických zemích (SSSR, Polsko, Rumunsko, Bulharsko, NDR, Maďarsko)

Každému, kdo pozorně sleduje dění v oblasti sociologických výzkumů mládeže, kdo se seznamuje nebo alespoň systematicky sleduje knižní a článkové publikace, kdo se zajímá, byť mnohdy jen zprostředkovaně, o náplň vědeckých konferencí a sympozií o mládeži, nemůže nepostřehnout, že v posledních zhruba pěti letech se výrazně nejen zmnožila, ale především zkvalitnila produkce prací o mládeži. Myslím, že za jednu z významných determinant této skutečnosti můžeme považovat jistou „institucionalizaci“ sociologického přístupu k mládeži, determinovanou stále vzrůstající potřebou přistupovat k mládeži na podkladě vědeckého poznání jejího postavení, jejích názorů, postojů, aspirací atp. Mládeží a různými aspekty jejího sociálního života se dnes zabývá v jednotlivých socialistických zemích řada institucí, z nichž mnohé se specializují pouze na zkoumání tzv. problematiky mládeže. Vznikají samostatná střediska pro výzkum mládeže, laboratoře sociálního výzkumu mládeže. Při mnoha ústředních orgánech mládežnických organizací pracují stále výzkumné týmy; sociologické výzkumné buňky fungují i při redakcích některých časopisů; mládež se zabývá nově vytvářené skupiny pracovníků vysokých škol; vznikly a vznikají nové pracovní kolektivy, které se snaží čím dále tím častěji přistupovat k fenoménu mládeže interdisciplinárně a postihnout jednotlivé stránky jejího života v širokém kontextu sociálních vztahů.

Vzestup a posílení institucionální základny sociologického výzkumu mládeže (i kdviž jejich význam nelze přeceňovat) se odrazilo v kvantitě i kvalitě produkce uplynulých let. Řada prací naznačila cesty specifického přístupu k mládeži žijící v socialistických zemích a na podkladě věcné a fundované analýzy specifík odlišných politických a sociál-